

Feltételes függetlenedett mellékmondatok a magyarban

Magyar Nyelvtudományi társaság, Budapest, ELTE BTK,
2023. 12. 05.

Dér Csilla Ilona (KRE)

Vázlat

1. **Feltételes mondatok:** kontinuum és szemantikai változásai (ideációs, interperszonális, textuális funkció)
2. „**Nem teljes (incomplete)**” feltételes mondatok
3. A germán nyelvek, főként az **angol inszubordinált feltételes mellékmondataira** használt tipológiák (Kaltenböck 2016, Lastres-López 2018, D’Hertefelt 2018)
4. **Magyar inszubordinált** (függetlenedett), főmondatértékű feltételes **mellékmondatok tipológiája:** szemantikai-pragmatikai típusok, morfoszintaktikai jellemzők **korpuszalapú** meghatározása
5. Összegzés és kitekintés

Függetlenedett (inszubordinált) mellékmondatok

Főmondat nélküli, alárendelő mellékmondatra jellemző formai jegyeket (alárendelő kötőszó, sajátos szórend) viselő mondatok, amelyek főmondatként konvencionalizálódtak a használatban (Evans 2007).

Függetlenség 3 szempontból is:

- szintaktikailag (független),
- pragmatikailag (performatív/autonóm/öntartalmazó), diszkurzív szempontból (jelentéssel bír izoláltan is)
- + 1: prozódiaileg is elhatárolt (pl. sajátos intonáció és határjelölő hangsúly a spanyolban, Elvira-García és mtsai 2017)

Pragmatikai funkciók:

- Interakciós: a beszélő–hallgató interakciójának az irányítása, indirektség, interperszonális kontroll, metapragmatikai tudatosság jelzése
- Modalitás: a beszélői attitűd kifejezése (+pozitív/negatív érzelmek)
- Diszkurzív: a diskurzuskontextus jelölése, egy diskurzusrész kidolgozása (tisztázás, kommentálás, konklúzió stb.)

(D'Hertefelt 2018, Kaltenböck 2019)

Feltételes mondatok

Meghatározás:

Protasis: **ha** X (alárendelt mellékmondat) + apodosis: (**akkor**) Y (főmondat)

„a mátrixmondatbeli proposíció igazsága a feltételes mellékmondatban lévő **feltétel** teljesülésének a **következménye**” (Quirk et al., 1985: 1088, idézi Lastres-López 2020, a saját kiemelésem)

lehetőségviszony a két mondat között

Domináns sorrend: mellékmondat + főmondat

(1) – ***Ha*** elfordultok, ***akkor*** levetkőzöm. (MNSz2, #5037214, doc#171, irodalom)

De:

(2) ***Akkor*** sötétség lenne, *ha* eloltaná a villanyt. (MNSz2, #32547705, doc#566, irodalom)

időhatározás > feltételeesség

Feltételes mondatok

Igeidővel (is) korreláló valószínűség:

- **Valódi** feltétel: *Ha megcsinálod a leckéd, kapsz fagyit* (angol: jelen idő)
- Kevésbé valószínű, **hipotetikus** feltétel: *Ha megcsináltad a leckéd, kapsz fagyit* (angol: egyszerű múlt)
- **Kontrafaktuális** feltétel (a múltbeli szituáció nem változtatható meg): *Ha megcsináltad volna a leckédet, kaptál volna fagyit* (angol: befejezett múlt)

(Lastres-López 2020)

- **Tartalmas** feltételes mondatok: $ok \rightarrow következmény$ (1)
- **Episztemikus** („tudás”) feltételes mondatok: ’Ha tudom, akkor következtetek’ (2)
- **„Beszédaktus”** feltételes mondatok (máskülönben „indirekt”, „pragmatikai”): ’Ha [protasis], akkor tekintsük úgy, hogy ezt a beszédaktust hajtom végre [amit az apodosis reprezentál]’

(3) *Ha szórakoztat, (akkor) elmondok egy viccet.* [a valószínű kauzalitás fordítottja!]

(Comrie 1986, Sweetser 1990: 121)

Feltételes mondatok

A jelentésbővülés útja (Halliday&Matthiesen 2014 alapján Lastres-López 2020: 80):

ideációs (deskriptív, referenciális jelentésű) kondicionális >
interperszonális/textuális kondicionális> **inszubordináció**/diskurzusjelölő

INTERPERSZONÁLIS funkció: a diskurzus résztvevői között hoz létre viszonyt (**stance**: a beszélői álláspont kifejezése, **engagement**: kapcsolatfelvétel a befogadóval) (vö. szubjektivizáció > interszubjektivizáció (Traugott 2003), altípusok: **episztemikus**, vélemény/értékelés, udvariasság, relevancia, fenntartás (reservation), metanyelvi

(4) *If you are born in the Gorbals and there's absolutely no chance of your having any money well then you grow up as a normal Gorbals-born person* <ICE-GB:S1A-075 #090:1:B> – episztemikus, a leggyakoribb altípus informális társalgásokban (vö. (2)) – episztemikus

'Ha Gorbalsban születél és semmi esélyed rá, hogy valamennyi pénzed legyen, akkor úgy ős fel, mint egy normális Gorbalsban született személy'

Feltételes mondatok

INTERPERSZONÁLIS funkció folyt.:

(5) *I'm just going to top up my tea again **if you don't mind*** <ICE-GB:S1A-067 #169:1:B>

'Csak újratöltöttem a teámat, **ha nem bánod**' – udvariasság

(6) ***And if I remember rightly** you had jaundice, didn't you?* <ICE-GB:S1A-028 #051:1:A>

'**És ha jól emlékszem**, sárgaságod volt, ugye?' – fenntartás

(Lastres-López 2020: 74–75)

TEXTUÁLIS funkció: **kohéziót** jelez, mivel a beszélők számára lehetővé teszi az **érvelésükben** való mozgást (egyik pontról a másikra) – erősen szövegtípusfüggő

(7) *But then again why should marriage be **if you look at it** marriage shouldn't really do any harm anyway* <ICE-GB:S1A-071 #213:1:C>

'De megintcsak miért lenne a házasság, **ha megnézzük**, a házasságnak amúgy sem szabadna igazán ártania'

(Lastres-López 2020: 71)

Stand-alone vs. elaboratív független mellékmondatok

Szerzőnként eltérő, hogy mindkettőt (pl. Gras 2016, Kaltenböck 2019) vagy csak az utóbbit (pl. D'Hertefelt 2018) tartják inszubordinált mellékmondatoknak.

Csak szintaktikailag függetlenek: elaboratív (diskurzuskapcsoló)/utólagosan módosító (extra feltételt megadó) kondicionális mellékmondatok: egy korábbi közlést tisztáznak, dolgoznak ki, pontosítanak

(8) *Bakák táncoltak a tornác kövén... Kimásztam utánuk a klozett ablakán. – Miféle bakák ? – Hát a régiek, még a tűzérek. – Visszajárnak? – **Csak ha szél van.*** (MNSz2, #5135489, doc#171, szépirodalom)

Szintaktikailag és pragmatikailag is függetlenek: stand-alone (performatív, saját illokúciós erejű) mellékmondatok:

(9) *Ezzel azt hiszem a Linux eljutott arra a szintre, ahol már tényleg veszélyezteti az MS monopóliumát. (...) **Ha még a játékok is futnának alatta!*** (MNSz2, #255103097, személyes)

(10) *MARA Te meg jobban teszed, ha meghúzod magad, és egy szót sem szólsz, érted?! **Ha még egyszer meglátlak Béni közelében!*** (MNSz2, #90948270, szépirodalom)

Nem teljes feltételes mondatok

„incomplete conditional” (Elder & Savva 2018: 57): amikor egy *ha* kötőszós mellékmondat a neki megfelelő főmondat nélkül jelenik meg és mégis teljes értékű feltételes proposíciót közöl (vö. Kaltenböck és Keizer 2022: nem nem teljesek!)

- **nem konvencionalizálódottak** vs. konvencionalizálódottak (= inszubordináltak)
- a főmondat hiánya (nemteljesség) $\neq$ függetlenedett (inszubordinált)

Ok: csak a stand-alone-eseteket tartják inszubordináltkak

A kontinuum két széle sem tiszta kategória!

Kontinuum:

szintaxis

pragmatika

szintaktikai

kotextus-

koherencia-

pragmatikailag

ellipszis

ellipszis

kapcsolatok

visszateljesíthető

Nem teljes feltételes mondatok

Szintaktikai ellipszis: a közvetlenül megelőző diskurzusból beilleszthető/pótolható, tipikus eldöntendő kérdések után:

(11) A: *Are you actually going to bother getting a job?*

B: *Well, not for the next two weeks probably. I mean, I'll ask in some places in Bromley. But, I mean, **if I'm going away in two weeks...*** (ICE-GB, S1A-093: 023) [..., **I am not going to bother getting a job**] (Elder & Savva 2018)

'A: Tényleg álláskereséssel fogsz vesződni?

B: Hát valószínűleg nem a következő két hétben. Úgy értem, majd rákérdezek pár helyen Bromleyben. De, vagyis, **ha elmegyek két hét múlva... [akkor nem fogok álláskereséssel vesződni]**

(12) – *És beáll közénk?* – kérdezte Petrás szomszéd. „**Ha úgy gondolják...**” [akkor **beállok közetek**] (MNSz2, #2447184, doc#114, szépirodalom)

Nem teljes feltételes mondatok

Kotextusellipszis: valamely korábbi diskurzusrészből illeszthető be a hiányzó rész:

(13) A: *Is that an irritation when you have a vague feeling you've lent a book to somebody and you can't quite figure it out...it's not there?*

B: *If it's a paperback, no. **If it's a hardback...***

[If it's a hardback, **it is an irritation.**] (Elder & Savva 2018)

'A: Nem bosszantó, amikor van egy olyan homályos érzésed, hogy kölcsönadtál egy könyvet valakinek, és nem tudsz rájönni... nincs ott?

B: Ha puhakötésű, akkor nem. **Ha keménykötésű... [, akkor az bosszantó]**'

Nem teljes feltételes mondatok

Koherenciakapcsolatok: a megelőző diskurzushoz koherenciaviszonnal (pl. **kidolgozás**, pl. példaadás) kapcsolódik a ki nem tett főmondat

(14) [Casual conversation about going to the pool]

A: *Have you taken any advice about protecting your leg? It would be the scars against sunburn. Using a stronger...*

B: Just to wear sun block but it doesn't actually work. It's the actual heat that affects it. **If I get very very hot and the sun's directly on it.** (ICE-GB, S1B-066: 099) [..., **my leg gets affected**] (Elder & Savva 2018)

[Szokványos beszélgetés az uszodábajárásról]

A: Megfogadtál valamilyen tanácsot a lábad védelmével kapcsolatban? A leégés elleni hegek. Egy erősebb [napvédőt] használni...

B: Csak annyit, hogy fényvédőt kell használni, de valójában nem működik. A tényleges hő van rá hatással. **Ha nagyon meleg lesz és a nap közvetlenül rásüt.** (ICE-GB, S1B-066: 099) [...(akkor) az van negatív hatással a lábamra]

Nem teljes feltételes mondatok

Pragmatikailag visszateljesítő feltételes mondatok:

„ekvivalens/felcserélhető”, azaz **azonos diskurzushatású** (kommunikációs hatású) következmények adhatók meg, amelynek **azonos pragmatikai implikációi** vannak

Ez a legnagyobb információpótlás (szemben a csak szintaktikailag hiányosokkal):

(17) (Casual conversation about operations)

A: But a friend of mine pulled some cartilage in her leg when she was playing squash, and she had that done under local. And it was awful because they had to give her uh uh uh injection in her back. It was apparently really dangerous because **if they get the wrong point there... [‘there could be negative effects’]** (Elder & Savva 2018)

(Szokványos beszélgetés műtétéről)

’A: De egy barátom meghúzott egy porcot a lábában, amikor squasht játszott, és ezt helyi érzéstelenítéssel végeztette. És szörnyű volt, mert ööö injekciót kellett adniuk a hátába. Nyilván nagyon veszélyes volt, mert **ha rossz helyet érnek... [annak negatív hatásai lehetnek]**

Konvencionalizálódott vagy sem?

Exfőmondatok és -tartalmak:

Definíció szerint a stand-alone független mellékmondatok **önmagukban teljesek**, esetükben nem kell semmit visszateljesíteni. Történeti kialakulásuk legdominánsabb megközelítése (**ellipszishipotézis**) viszont elmaradt főmondatokat tételez fel. De az egyes variánsok az adott szinkroniában is létezhetnek (inszubordinált mellékmondatos vs. nem inszubordinált összetett mondatos változat):

Elder & Savva (2018): Grice **általánosított** vs. **partikuláris** társalgási implikaturájának megfelelően (|| konvencionalizálódott vs. nem konvencionalizálódott mellékmondatok)

1) nem grammatikalizálódottak, **aktuálisan** kell a hiányzó tagmondatot rekonstruálni (**pragmatikai következtetés** révén)

2) grammatikalizálódott, konvencionalizálódott (akár idiomatizálódott) esetek, nem aktuálisan kell feltölteni a jelentésüket (a hiányzó másik tagmondatét): **kérések, kívánságok**

(21) *Now if you'd like to put on your helmet.* (ICE-GB, S2A-054: 063) [that'd be great] 'Nos, ha felvenné a sisakját.' [az remek lenne] – magyarban inkább: [örülnék/hálás/boldog stb. lennék]

(22) *If only Miss Hawkins would get a job...* (FLA, Stirling, 1999: 286) 'Ha Miss Hawkins munkát kapna' [(bármely főmondat, ami a beszélő szemszögéből pozitív következményt fejez ki): az csodálatos lenne]

Az ellipszishipotézis (A>B>C>D)

Evans & Watanabe 2016: 3, l. még Evans 2007: 731

A fázis: két tagmondatos alárendelt konstrukció

B fázis: a főmondat ellipszise, kontextuálisan kiegészíthető

C fázis: konvencionalizálódott ellipsis

D fázis: formálisan alárendelt mondat konvencionalizálódott főmondati használata, konstrukcionalizálódás, **elliptált rész már nem illeszthető be** (szemantikailag kötött)

Subordination	Ellipsis	Conventionalized ellipsis	Reanalysis as main clause structure
A	B	C	D
Biclausal construction, with subordinate clause	Ellipsis of main clause, any contextually appropriate material can be recovered	Restriction on interpretation of ellipsed material	Conventionalized main clause use of formerly subordinate clause

Figure 1. A diachronic model of insubordination

Részösszegzés: főmondat nélküli kondicionálisok

szintaktikailag
független mm.

pragmatikailag
független mm.

nem konvencionalizálódott **konvencionalizálódott**
(pr. visszateljesíthető) (?!nem kell/lehet visszateljesíteni)
(stand-alone)

inszubordinált mm.

INSZUBORDINÁLT MM.

A főmondat nyomában: *ha megtennéd*

Udvarias kérdés, MNSz2, 2023. nov. 10.: *ha/Ha + megtennéd* közvetlenül egymás mellett, 65 találat (MTSz-ben nincs adat egyik szám-személyben sem kérešként használva, csak *ha* nélkül), 54 valid, ebből 16 db (29,62%) stand-alone.

HA MEGTENNÉD{, [HOGY/ÉS] X(, AKKOR Y)}

(23) Kedves malenykij polgár(társ)! ***Ha megtennéd, és** belepillantanál itt a szomszédban EG topicjába, [AKKOR] talán többet megtudnál arról, mire gondolok.* (MNSz2, #86593524, doc#983, szemfor) – kétféleképpen is hangsúlyozható? – Kérés már? Kritika?

(24) én meg azt látom a fentiekből és a véleményedből, hogy ***nem olvastad végig** a topicot (az összes linkkel együtt). **Ha megtennéd, akkor megköszönnénk.*** (MNSz2, #94714566, doc#990, szemfor) – ez kérdés? irónia? Egyik sem? [ha megtennéd, hogy végigolvasod]

(25) Kedves BaSand! ***Ha megtennéd, légy szíves kicsit részletesebben kifejteti*** amit ebben a pontban irtál. (MNSz2, #88541074, doc#984, szemfor)

(26) ***Ha megtennéd, hogy elküldöd emilt a címemre esetleg...*** (MNSz2, #84255397, doc#981, szemfor)

(27) Ugyan, ugyan! Azt a nyelvcsapdosós levelet ugyan idézd már ide be, ***ha megtennéd!*** (MNSz2, #92051978, doc#988, szemfor)

A „főmondat” nyomában: *ha megtennéd*

A legkevésbé pragmatikalizálttól a leginkább inszubordináltig

1. *Ha megtennéd, cserébe X. / Ha megtennéd, te is meggyőződnél róla... / Ha megtennéd, akkor jobban lehetne Y. /*

2. SZÍVESSÉG(KÉRÉS) – HÁLA/KÖSZÖNET (következmény)

*Ha megtennéd, (akkor) (nagyon) megköszönnénk/megköszönöm/megköszönném. /
Megköszönném, ha megtennéd.*

*Leköteleznél, ha megtennéd. / Ha megtennéd, nagyon hálásak lennénk. / Ha megtennéd, hogy Z.
Kösz! / Kösz, ha megtennéd, hogy V.*

Ha megtennéd, üljél át légy szíves a másik mikrofonhoz (...)

3. (SZÍVESSÉG)KÉRÉS: nincs főmondat a kotextusban (kérést illik megköszönni, de ha nagyon udvarias, már nem feltétlenül?)

Ha megtennéd, hogy a pontos helyről előzetesen értesítesz...

Szóljak neki? KÖHLER: Ha megtennéd. [hogyan szólsz neki]

Hol tart a pragmatikalizációja? Probléma: irónia/gúny; a megköszönés fakultativitása (a szívedség mértéke)? Az ellipszishipotézis kritikája pl. Van Iinden & Van de Velde 2014: hypanalysis

A függetlenedett kondicionális mellékmondatok tipológiája

Mindegyik korpuszalapú!

Mindenki hangsúlyozza az átmeneti esetek létét!

Kaltenböck (2016: 349): angol:

- 1) Performatív (= stand-alone): direktív (másutt „kontrollált deontikus”: kérés, ajánlat, meghívás), óhajtó (kívánság) (másutt „nem kontrollált deontikus”), felkiáltó típus [~értékelő D’Hertefelt 2018 szerint]
- 2) Elaboratív: más vagy azonos beszélői megnyilatkozást dolgoz-e ki (kommentálás, tisztázás)

Lastres-López (2018): angol: csak stand-alone (beszédaktusokhoz kötve)

- 1) direktív: kérés, javaslat, ajánlat, fenyegetés, engedély
- 2) nem direktív: kívánság, felkiáltás, panasz

A függetlenedett kondicionális mellékmondatok tipológiája

D'Hertefelt (2018): konstrukciós szemantika, **germán nyelvek, 5 típus (csak stand-alone** [de vö. extra feltételt megadó kondicionálisok]):

1. deontikus (kívánság, kérdés, javaslat, fenyegetés)
2. értékelő
3. asszertív
4. igazoló (argumentative) – nem tisztán stand-alone/inszub. (Lastres-López 2018)
5. elképzeltető (reasoning) – nem tisztán stand-alone/inszub. (Lastres-López 2018)

a (csak a) beszédaktusokhoz kötés sokszor önkényes (pl. kérdés / javaslat), nem elég egzakt, szemantikai-pragmatikai (diskurzusfunkciós) és formai leírás szükséges

(vö. Panther és Thornburg 2003: deontikus, expresszív és episztemikus *if*-mellékmondatok)

Magyar tipológia (MNSz2)

I. Deontikus: egy lehetséges tényállást a kívánatosság szempontjából értékel

Kívánság: *ha* (+ *még* +) felt. módú ige (de: *még* esetén értékelő jelleg is)

(28) 2013-07-05 szemeskályha gyönyörűű! 2013-07-05 liscsim ***Ha ide is jutna belőle egy...***
(MNSz2, #293644757, személyes)

Kérés:

(29) MARSIPÉTER PÁL (MIÉP) Elnézést, közben a költségvetésért felelős főpolgármester-helyetttessel beszélgettem. ***Ha még egyszer megismételné a javaslatot!*** (MNSz2, #134479973, hivatalos)

Fenyegetés: *ha* (+ *még egyszer*)

(30) MARA *Te meg jobban teszed, ha meghúzod magad, és egy szót sem szólsz, érted?! ***Ha még egyszer meglátlak Béni közelében!*** A férjem közelében! ***Ha még egyszer odatelefonálsz!****
(MNSz2, #90948270, irodalmi)

Engedélykérés: (*hogy*)*ha* + felt. módú ige

(31) KT.: – *Tulajdonképpen, hogyha vissza kell menni ahhoz, hogy miért volt ez az alkotmányos elképzelés és ehhez képest miért hiúsult meg. ***Hogyha erről mondhatnék pár szót.**** (MNSz2, #1217238989, beszélt)

Magyar tipológia

II. Értékelő: egy adott tényállást figyelemre méltónak, abszurdnak vagy negatívan értékel:

ha + személyes/mutató névmás + személyes/mutató névmás; *ha* + felt. módú állítmány

(Hú/Hát/Ha X-et kellene csinálnom...[nem is tudom, mi lenne/nem bírom elképzelni], Ha valaki ennyire X (pl. nem bírja a kritikát), Ha azt meg tudtad csinálni [akkor ezt pláne], Ha ez megtörténik [nem is tudom, mi lesz]; Már ha/Ha már meglátom [rosszul vagyok tőle];

Ha ez (neked) csinos 'szerintem nem csinos'

(32) *Csak az ötvenes évek elején volt gyakorlat, hogy a vádirat helyett véletlenül az ítéletet olvasták fel... **Ha neked ez az eljárásrend tetszik...?*** (MNSz2, #254268244, személyes)

KEVERT:

(33) *Úgy biflázott, mint a kezdő, rossz színészek szoktak, elolvasott egy részt, letakarta, elmondta kívülről, hozzáolvasta a következő részt, letakarta az egészet, elmondta kívülről, megint letakarta... **Ha legalább végszavazna valaki.*** (MNSz2, #82919140, irodalom) [**kevert**, deontikus is: kívánság, igazolás is, hogy miért nem megy neki a szövegtanulás]

Ha te mondod...

Magyar tipológia

III. Asszertív: vmiről állít (erőteljesen) vmit, pl. egy esemény bekövetkezését, megerősíti vminek az azonosítását (*ha van ember/méternök stb., aki/ami...*), minősítését (negatív polaritás: *ha ez nem X'ez nagyon is X'*, pl. *ha ez nem törte ki az ablakot...*)

(34) – *De mi a csudát érdekli magát annyira?! – robbant ki Faud. – Jó stílusa van , irodalmi törököt tud és perzsát, s akkor mindig az a csagatáj!... **Ha ez nem rögeszme...*** (MNSz2, doc#139, irodalom)

(35) Zsófia Kislaszlo **Ha van buta állat** akkor szerintem a teknősöm viszi, azzal szórakozik, hogy nekiindul az akvárium falának teljes erőbedobással és neki csapódik... **Ha van idióta!!!** (MNSz2, #355585978, személyes) [akkor a teknősöm az]

– De a (35) mennyire inszubordinált? Hol főmondat nélkül jelenik meg, hol nem. Milyen aránytól tartható függetlenedettnek?

Magyar tipológia

Igazoló (argumentatív): igazolja valamely beszélő attitűdjét annak vonatkozásában, ami a megelőző diskurzusban hangzott el (pl. *Ha egyszer (ez)....*):

(36) *Ő: Oké akkor mikor lenne jó neked?? TE: Bármikor! Ő: Akkor 2-re ide érted jövők!! TE: Oké, de hova viszel?? Ő: Meglepetés!! TE: Csak azért kérdezem mert úgy öltözök fel!! Ő: Te mindenhogy szép vagy!! TE: Okéééé...!! **Ha te mondod!!*** (MNSz2, #315532270, személyes) – más expresszívnek tartja, van értékelő jellege

Elképzelgető: egy lehetséges forgatókönyv felvázolása, a befogadó megkérése, hogy képzelje el vagy jósolja meg, hogy ez milyen következményekkel járna

(37) – *Ha leoltom a gázt, elmennek? – kérdezte hitetlenül. – Nem. Ők mindentől függetlenül vannak. Léteznek, csak még el is akarják hitetni magukat. Kikerülhetetlenek. Kiküszöbölhetetlenek. – És ha én eltűnnék, Szilveszter?... – kérdezte szorongva Leon, mert félt a választól, s attól, hogy valóban el kell tűnnie valamelyik pillanatban. – Nem. Téged már végérvényesen elképzeltelek.* (MNSz2, doc#31, irodalom)

Magyar tipológia

Egyikbe sem tartozó, inkább elaboratív: *ha + már*, **metanyelvi**

(38) *Bozseket meg túértékelték Alföldit leszámítva. **Ha már Alföldi.** Őt sem értem, hogy mi a szarért kell állandóan kötekednie Danics Dórával.* (MNSz2, #468323584, személyes)

(39) *John Doe 03/05/99 23:12:49 **Ha már a WC-nél tartunk...** Valamikor 88-89 táján síelni mentünk Bulgáriába. Megállt a busz a jugoszláv-bolgár határon, irány a WC. Én, illedelmes ember lévén, begyalogoltam a piszoárhoz, 1 cm tisztázatlan eredetű folyadékon át, nekiálltam, aminek neki kellett, és fény derült a folyadék forrására: amit felül beengedtem, alul kifolyt, a device ugyanis nem volt bekötve* (MNSz2, #235798843, személyes)

Egyéb: *ha már itt tartunk, ha már X-ről beszélünk*

Ha + 5 szó + írásjel

MNSz2: összesen 5169 találat, ebből 500-as random minta, 52 érvényes találat (10,4%) (stand-alone és elaboratív)

- Előnyei: potenciális találatok száma nagyobb (jóval több mint nem specifikus CQL-lekérdezéssel), különösen az állandósult (idiomatikus) esetek
- Hátrányai: diskurzusjelölőkkel stb. való kombinációk hiánya, kis kezdőbetűs változatok hiánya

Arányok: stand-alone (32 db, 6,4%)

1. **Deontikus (kívánság, kérés, fenyegetés, engedély): 25 db**
2. Értékelő: 7 db
3. Asszertív: 0 db

+ elaboratív (főleg metanyelvi): 20 db (4,0%)

Kívánságok

Formailag: *Ha* (+ *legalább*) + feltételes igemód

(40) *Milyen kár, hogy nem láthatom a hölgyeket! Milyen fájdalmas! Talplenyomatok a vakítóan fehér hóban. Méltó környezet. Igazán el tudom képzelni. Szinte előttem van. De ha mégis egy fényképet kaphattam volna. Személyes ismeretségre már nem is merek gondolni. De egy fénykép! **Ha legalább egy fényképet mellékelte volna! És úgy mellékesen. Asszonyom! Nem lehetett volna bedobni a levélszekrénybe?** (MNSz2, #56119802, szépirodalom)*

(41) *„Ráadásul a napfény nekem nem is előnyös – gondolta –, kibújik az összes szeplőm.” „Na és, ha kibújik? Mit érdekel az engem már?” – idegesen a ló tomporára suhintott az ostorral. A ló arcul legyintette a farkával. „Munka közben nem figyelnek. És én sem bírom. Hiába. Úgy látszik, az izzadság elmossa.” **Ha Patkó Béla most érte jönne. Ha megérezné.** A bordó garbóban jönne, kihajtott nyakú fehér inggel, kezét lóbálná a levegőben. (MNSz2, #40281522, szépirodalom)*

Összegzés és kitekintés

Kontinuum: **átmenetek** az inszubordinált kondicionális mellékmondatokig, azokon belül is: mennyire konvencionalizálódott, idiomatizálódott.

Átmenetek a típusok között is (pl. deontikus/értékelő/igazoló, főleg negatív attitűd esetén, pl. *ha legalább...*) az interperszonális típus(ok)ban.

Vitatható az ellipszishipotézis: mi marad valójában el és melyik stádiumig?

A szinkroniában megfigyelhető eltérő pragmatikalizáltságú változatok problematikája.

Miért tudunk a teljesen függetlenedett (stand-alone) mellékmondatok esetében is „főmondatot”/(pragmatikai) következtetést kitenni?

Az *akkor* problematikája: meddig és milyen jelentésben/funkcióban marad meg? Részletes történeti vizsgálatok szükségessége.

KÖSZÖNÖM SZÉPEN A FIGYELMET!

Köszönetnyilvánítás

A kutatás a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj, valamint a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-5-KRE-1 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs alaphól finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Köszönetemet szeretném kifejezni Sass Bálintnak a korpuszadatok kinyerésében nyújtott segítségéért!

Irodalom

- Beijering, Karin – Kaltenböck, Gunther – Sansiñena, María Sol (eds) 2019. *Insubordination. Theoretical and empirical issues*. Berlin–Boston: Mouton de Gruyter.
- Dér, Csilla Ilona 2023. Types and functions of insubordinate complement clauses with *hogy* 'that' in Hungarian. *Journal of Pragmatics* 208: 115–137.
- Elder, Chi-He – Savva, Eleni 2018. Incomplete conditionals and the syntax-pragmatics interface. *Journal of Pragmatics* 138: 45–59.
- Elvira-García, Wendy, Roseano, Paolo, Fernández-Planas, Ana Ma. 2017. Prosody as a cue for syntactic dependency. Evidence from dependent and independent clauses with subordination marks in Spanish. *Journal of Pragmatics* 109: 29–46.
- Evans, Nicholas, 2007. Insubordination and its uses In: Nikolaeva, Irina (ed.) *Finiteness. Theoretical and Empirical Foundations*. Oxford University Press, Oxford, pp. 366–431.
- Evans, Nicholas – Watanabe, Honore (eds.) 2016. *Insubordination*. Amsterdam: John Benjamins.
- D'Hertefelt, Sarah 2018: *Insubordination in Germanic. A typology of complements and conditional constructions*. Berlin: De Gruyter.
- Gras, Pedro. 2016. Revisiting the functional typology of insubordination: Insubordinate *que* constructions in Spanish. In: Nicholas Evans & Honore Watanabe (eds.): *Insubordination*. Amsterdam: John Benjamins. 113–144.
- Kaltenböck, Gunther 2016. On the grammatical status of insubordinate if-clauses. In: Kaltenböck, Gunther, Keizer, Evelien, Lohmann, Arne (Eds.) *Outside the clause. Form and function of extra-clausal constituents* (pp. 341–378). John Benjamins: Amsterdam & Philadelphia.

Irodalom

- Kaltenböck, Gunther, 2019. Delimiting the class: A typology of English insubordination. In: Beijering, Karin, Kaltenböck, Gunther, Sansiñena, María Sol (Eds.) *Insubordination. Theoretical and Empirical Issues*. Mouton De Gruyter, Berlin–Boston, pp. 167–198.
- Kaltenböck, Gunther, Keizer, Evelien 2022. Insubordinate if-clauses in FDG: Degrees of independence. *Open Linguistics* 8: 675–698.
- Kaltenböck, Gunther, Sansiñena, María Sol (eds): *Insubordination. Theoretical and empirical issues*. Berlin, Boston: Mouton De Gruyter. 167–198.
- Lastres-López, Cristina 2018. *If*-insubordination in spoken British English: Syntactic and pragmatic properties. *Language Sciences* 66: 42–59.
- Lastres-López, Cristina 2020. Beyond conditionality: On the pragmaticalization of interpersonal *if*-constructions in English conversation. *Journal of Pragmatics* 157: 68–83.
- Panther, Klaus-Uwe, Thornburg, Linda L. 2003. Metonymies as natural inference and activation schemas: The case of dependent clauses as independent speech acts. In: Panther, Klaus-Uwe, Thornburg, Linda L. (eds): *Metonymy and pragmatic inferencing*. Amsterdam: John Benjamins. 127–147.
- Traugott, Elizabeth Closs, 2003. From subjectification to intersubjectification. In: Hickey, Raymond (Ed.), *Motives for Language Change*. Cambridge University Press, Cambridge, pp. 124–140.
- Warchal, Krystyna 2010. Moulding interpersonal relations through conditional clauses: Consensus-building strategies in written academic discourse. *Journal of English for Academic Purposes* 9: 140–150